

Trade Based Money Laundering: uitdagingen en ontwikkelingen binnen de opsporing

*Michael Schmitz**

Als bedrijf kun je door het accepteren van grote contante betalingen betrokken raken in een omvangrijk witwasnetwerk. Dat overkwam een Nederlandse handelsonderneming in onder meer aardappelen en uien enkele jaren geleden. Klanten uit met name West-Afrika betaalden de onderneming tientallen miljoenen euro's in contanten. Geldlopers leverden de grote contante geldbedragen in tassen en koffers af. De handelsonderneming werd veroordeeld voor het niet voldoen aan de verplichtingen uit de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft), zoals het doen van cliëntonderzoek en het melden van ongebruikelijke transacties. De rechtbank overwoog hierbij dat de handelsonderneming door het niet goed uitvoeren van haar poortwachtersfunctie crimineel handelsverkeer mogelijk heeft gemaakt. Immers, de contante opbrengst van misdrijven kan in goederen worden omgezet en deze goederen worden vervolgens ergens anders weer verkocht. Hiermee wordt het spoor van opbrengst naar misdrijf verhuuld. 'Dit wordt ook wel aangeduid als "Trade Based Money Laundering", waarmee in dit geval – mede dankzij verdachte – miljoenen potentieel konden worden witgewassen', aldus de rechtbank.¹

Trade Based Money Laundering (TBML) is een verzamelterm voor verschillende technieken die worden gebruikt om criminele opbrengsten wit te wassen door het misbruiken van de internationale handel.

Recentelijk is er hernieuwde aandacht in de media ontstaan voor dit fenomeen. Zo berichtte *Het Financieele Dagblad* over een TBML-casus

* Mr. M.A. Schmitz is werkzaam bij de FIOD en was tot voor kort coördinator Trade Based Money Laundering bij het Anti Money Laundering Centre (AMLC) van de FIOD.

1 Rb. Overijssel 13 december 2022, ECLI:NL:RBOVE:2022:3737 (rechtspersoon), ECLI:NL:RBOVE:2022:3738 (feitelijk leidinggevende 1) en ECLI:NL:RBOVE:2022:3739 (feitelijk leidinggevende 2).

waarbij een parfumhandel betrokken is.² TBML is echter al jaren een van de aandachtsgebieden van de FIOD en het Openbaar Ministerie. Ook de komende jaren wordt verder ingezet op de aanpak en de bestrijding van deze vorm van witwassen.

In dit artikel wordt uitgelegd wat onder TBML kan worden verstaan. Er komen diverse verschijningsvormen aan de orde. Vervolgens worden de uitdagingen bij de aanpak van TBML besproken aan de hand van in het verleden gedane aanbevelingen. Ook gaat het artikel in op mogelijke eerste stappen die genomen kunnen worden om tot een succesvollere bestrijding van deze vorm van witwassen te komen. Tot slot komen in dit artikel lopende initiatieven op het gebied van TBML aan bod.

Wat is witwassen?

Witwassen is het verbergen en/of een schijnbaar legale status geven aan een voorwerp (meestal geld of goederen) dat afkomstig is uit een misdrijf, zodat het besteed en geïnvesteerd kan worden in de bovenwereld (bron: Anti Money Laundering Centre (AMLC)). Hoewel witwassen meestal gaat over geld, is het Nederlandse begrip witwassen breder. Zo kunnen voorwerpen en rechten ook worden witgewassen. Witwassen is strafbaar gesteld in artikel 420bis e.v. van het Wetboek van Strafrecht en bij een veroordeling kan een gevangenisstraf van maximaal acht jaar worden opgelegd.

Het witwasproces kan worden beschreven in vier fasen: plaatsing, versluiering, rechtvaardiging en besteding. Bij de eerste fase, de plaatsingsfase, wordt het (contante) geld of vermogen in het financiële systeem gebracht. Het geld kan bij verschillende banken worden gestort en/of fysiek naar het buitenland worden gebracht om daar op een rekening te zetten. Deze fase brengt grote risico's met zich mee, omdat stortingen al snel zullen opvallen. Ingevolge de Wwft zijn banken en andere instellingen verplicht ongebruikelijke transacties te melden bij de Financial Intelligence Unit (FIU-NL). Om het risico te verkleinen worden bedragen bijvoorbeeld opgesplitst, zodat stortingen minder snel opvallen. De volgende fase is versluiering van het vermogen. Hier-

2 'Hoe een parfumhandelaar onderdeel werd van een crimineel witwasnetwerk', *Het Financieele Dagblad* 24 juli 2024, <https://fd.nl/bedrijfsleven/1524653/hoe-een-parfumhandelaar-onderdeel-werd-van-een-crimineel-witwasnetwerk>.

bij wordt vermogen verschoven en/of ondergebracht in ingewikkelde constructies, waardoor het moeilijker traceerbaar wordt. Vervolgens wordt een schijnbaar legale herkomst gegeven aan het criminele vermogen om zo het vermogen ogenschijnlijk te rechtvaardigen. Dit kan met valse papieren of door bijvoorbeeld te doen alsof het om casinowinsten gaat. De mogelijkheden zijn eindeloos, wat opsporen gecompliceerd maakt. Als laatste wordt het vermogen besteed. Het schijnbaar legaal verdiende vermogen komt (na aftrek van 'kosten' voor het witwassen, zoals belastingen en/of steekpenningen) terug en wordt uitgegeven. De fasen hoeven niet allemaal te worden doorlopen en kunnen door elkaar heen lopen; er zit geen chronologische volgorde in. Zo kan alleen al het creëren van een rookgordijn (versluiëren) witwassen opleveren, maar ook het kopen van een duur horloge (besteden).

Om tot een succesvolle veroordeling voor witwassen te komen is het niet nodig om het gronddelict te bewijzen. Een gronddelict voor witwassen kan in beginsel ieder misdrijf zijn waarmee het vermogen is verdiend, zoals fraude of de handel in verdovende middelen. Van belang is dat het vermogen of voorwerp uit enig misdrijf afkomstig is. Volgens vaste jurisprudentie van de Hoge Raad³ hoeft niet te worden bewezen door wie, wanneer en waar het gronddelict is gepleegd. Hiermee kent Nederland een zogenaamde 'catch all'-bepaling. Door het gerechtshof Amsterdam is in 2013 bij het zogenaamde zesstappenarrest een toetsingskader opgesteld om bij een onbekend gronddelict alsnog tot een bewezenverklaring voor witwassen te komen.⁴

Wat is TBML?

Witwassen kan op diverse manieren. Een van de methoden om crimineel vermogen wit te wassen is TBML. Hieronder wordt verstaan het gebruiken van handelstransacties om de opbrengst van misdrijven te verplaatsen en/of te verhullen en/of te legitimeren. Criminelen gebruiken TBML om een rookgordijn te creëren en er daarmee voor te zorgen dat er geen verband meer kan worden gelegd tussen het misdrijf en de opbrengst daarvan. Zoals eerdergenoemde criminele organisatie die via een Nederlandse handelaar crimineel contant geld

3 HR 28 september 2004, ECLI:NL:HR:2004:AP2124.

4 Hof Amsterdam 11 januari 2013, ECLI:NL:GHAMS:2013:BY8481.

omzette in aardappelen, die vervolgens in een ander land werden verkocht. Door de Financial Action Task Force (FATF) zijn in 2006 diverse andere verschijningsvormen beschreven die zien op import/export en waarbij de factuur niet overeenkomt met de feitelijke levering; met deze verschijningsvormen wordt onder meer een verplaatsing van waarde gerealiseerd (FATF 2006). Vaak gaat dit gepaard met documentfraude. Deze vormen zijn later door de Bankers Association for Finance and Trade (BAFT) nog eens nader uitgewerkt en worden hieronder kort weergegeven, waarbij voor al deze vormen geldt dat partijen niet zonder meer van elkaar weten dat zij onderdeel zijn van een TBML-constructie:

- Bij *overfacturering* wordt een hogere waarde voor geleverde goederen gefactureerd. Hiermee kan extra geld vanuit de importeur naar de exporteur worden verplaatst zonder dat daar goederen tegenover staan.
- *Onderfacturering* is het tegenovergestelde van overfacturering. Hierbij wordt een lagere factuurwaarde vermeld, waardoor waarde vanuit de exporteur naar de importeur kan worden verplaatst.
- Een andere verschijningsvorm is het *meervoudig factureren* van goederen. Hierbij worden meerdere facturen voor dezelfde goederen opgesteld, terwijl er feitelijk maar één transactie heeft plaatsgevonden. Hierdoor is het mogelijk om extra betalingen ogenschijnlijk te legitimeren.
- In aanvulling op over- of onderfacturering kan *oververscheping* plaatsvinden. Er worden meer goederen verstuurd dan op de factuur vermeld staan. Hierbij kan vermogen vanuit de exporteur worden verplaatst naar de importeur.
- Bij *onderverscheping* of *phantom shipping* worden minder of zelfs helemaal geen goederen verstuurd.
- Naast het manipuleren van de export- en importprijzen kan een witwasser ook *een onjuiste kwaliteit of een onjuist product vermelden* op de factuur. Een exporteur kan bijvoorbeeld een relatief goedkoop goed verzenden en dit ten onrechte als waardevol goed factureren. Hierdoor ontstaat een discrepantie tussen wat er op documenten staat vermeld en wat er daadwerkelijk wordt verzonden.

Waarom Nederland?

Uit een recente studie van Georgia Southern University en Bradley University blijkt dat de potentiële omvang van TBML in Nederland relatief (érg) groot is (Saenz & Lewer 2022, p. 9). Hoe is dit te verklaren? Nederland is een knooppunt voor internationale handel. Dit heeft tot gevolg dat niet alleen veel legale goederen, maar ook illegale goederen het land binnenkomen. Zo is in 2023 ruim 45.000 kilo cocaïne door het Hit and Run Cargo-team onderschept in de Rotterdamse haven.⁵ Schattingen over hoeveel kilo daadwerkelijk het land binnenkomt, lopen uiteen, maar uit onderzoek van de politie blijkt dat de omvang van de Nederlandse markt voor cocaïne een stijgende lijn laat zien (Landelijke Eenheid Politie 2021). Daarnaast is Nederland internationaal een van de hoofdrolspelers ten aanzien van de productie van synthetische drugs (Tops e.a. 2018). Kortom, er is in Nederland een grote opbrengst van de handel in verdovende middelen. Die opbrengst moet worden witgewassen. Naast die relatief grote hoeveelheid crimineel geld die door Nederland vloeit, biedt Nederland een goede geleghedenstructuur voor TBML-constructies. Als handelsland is Nederland een toegangspoort van de Europese Unie, heeft het een uitstekende infrastructuur en is het middels diverse handels- en belastingverdragen verbonden met vrijwel de gehele wereld. Ook het feit dat er in Nederland nog steeds geen cashlimiet geldt, in tegenstelling tot bijvoorbeeld België, Frankrijk en Italië, maakt het mogelijk om grote hoeveelheden contant geld dat uit misdrijf afkomstig is in goederen om te zetten. Denk aan het eerdergenoemde voorbeeld uit de aardappel- en uienhandel, terwijl uit opsporingsonderzoeken ook blijkt dat enorme hoeveelheden cash worden geïntegreerd in de autohandel. Overigens geldt op grond van de Wwft al wel een meldplicht voor handelaren bij contante betalingen van € 10.000 of meer wanneer ‘de instelling aanleiding heeft om te veronderstellen dat deze [transactie] verband kan houden met witwassen of financieren van terrorisme’, en wordt een cashlimiet voorgesteld in het wetsvoorstel Plan van aanpak witwassen.⁶

5 Zie www.om.nl/onderwerpen/harc-team/nieuws/2024/01/15/2023-harc-team-onderschept-ruim-45.000-kilo-cocaine.

6 *Kamerstukken II 2023/24, 36228, nr. 16.*

Uitdagingen bij de bestrijding van TBML

TBML is uitdagend om te detecteren en op te sporen. In de ideale situatie beschikken opsporingsinstanties over transactiedata, handelsdata en financiële gegevens. Geen enkele private, toezichts- of opsporingsinstantie in Nederland beschikt echter over ál deze gegevens. Op basis van enkel transactiedata is het ingewikkeld een vermoeden van TBML te onderbouwen. Voor een succesvolle aanpak van TBML zullen organisaties samen moeten werken. Dit brengt uitdagingen met zich mee, aangezien het binnen de bestaande juridische kaders niet altijd mogelijk is om informatie te delen. Zo kunnen Douanedata door juridische beperkingen niet zomaar worden *gematcht* met informatie uit verdachte transacties in de voorfase van witwasonderzoeken. De kans is dus groot dat eventuele TBML-constructies niet worden opgemerkt doordat deze onder de radar blijven. Hierna zullen wij enkele uitdagingen nader toelichten.

TBML is mogelijk met vrijwel alle goederen

Op welke goederenstromen moet de focus liggen voor een succesvolle opsporing van TBML? Uit opsporingsonderzoeken volgt dat TBML voorkomt in diverse sectoren. Kenmerkend is dat het vaak om *high value & low volume-* of *low value & high volume-*goederen gaat. Zo kennen we onderzoeken waarin waarde is verplaatst middels luxegoederen, maar zien we ook dat hier bulkgoederen van weinig waarde voor worden gebruikt. In theorie zijn alle goederen hiervoor geschikt. Om niet op te vallen gaan criminelen wel graag op in logische goederenstromen. Met andere woorden: als een land bekendstaat om de export van aardappelen heeft een crimineel de voorkeur mee te gaan in deze logische goederenstroom. Sectoren met een verhoogd risico op TBML zijn lastig te bepalen; vrijwel iedere sector leent zich om waarde mee te verplaatsen.

Informatie bij verschillende partijen

De partijen die betrokken zijn bij de handel die misbruikt kan worden voor TBML, beschikken veelal slechts over een deel van de benodigde informatie die nodig is om TBML te ontdekken. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan im- en exportgegevens zoals het gewicht,

het type goed en de route, maar ook aan gegevens over de financiering en betaling van goederen. Dit geldt niet alleen voor publieke partijen, maar ook voor private, en speelt op nationaal en internationaal niveau. Zowel de wet- en regelgeving als de informatieposities verschillen per land en per goed. Het delen van informatie tussen organisaties is nationaal al gecompliceerd, maar internationaal nog veel gecompliceerder. Het wettelijke regime dat van toepassing is op gegevensverwerkingen van de FIOD, de Wet politiegegevens (Wpg), is een ander regime dan dat op toezichtgerelateerde gegevensverwerkingen van de Douane en bij private partijen van toepassing is, de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG). Informatie-uitwisseling tussen opsporings- en toezichtsinstanties is slechts onder strikte voorwaarden mogelijk. Voor opsporing van het delict witwassen geldt dat sprake moet zijn van een redelijk vermoeden van schuld zoals bedoeld in artikel 27 van het Wetboek van Strafvordering, alvorens de FIOD, na toestemming van een officier van justitie, gegevens kan vorderen bij de Douane. Echter, in de praktijk blijkt vaak dat het zonder Douanegegevens niet mogelijk is om tot een redelijk vermoeden van schuld te komen.

Derdenbetalingen

Banken zijn steeds alerter op het storten van grote hoeveelheden contant geld. Dit komt doordat het afstorten van grote hoeveelheden contant geld in de meeste sectoren niet gebruikelijk is, hoewel dat op voorhand van een aantal sectoren wel wordt gedacht. Inmiddels is bijvoorbeeld voor de handel in voertuigen aangetoond dat contante betalingen helemaal niet zo gebruikelijk zijn als lange tijd werd aangenomen (FEC 2021). Voor criminelen is het daarmee minder makkelijk om contant geld om te zetten in goederen. Criminelen lijken te anticiperen op een eventuele cashlimiet. Recent worden steeds meer constructies waargenomen waarbij contant geld elders giraal wordt gemaakt, zoals bijvoorbeeld in Duitsland. Vervolgens worden betalingen middels een derde partij gedaan, die ogenschijnlijk niets met de handel tussen de twee transactiepartijen te maken heeft. Dit worden ook wel derdengeld-betalingen genoemd. Het herleiden van het bedrag naar een criminele herkomst wordt daarmee bemoeilijkt. Uit de meest recente National Risk Assessment volgt dat dit een van de grootste witwasdreigingen is (Van der Veen & Heuts 2024). Door

gebruik te maken van dergelijke constructies wordt de opsporing van TBML bemoeilijkt.

Internationaal karakter TBML

Bij TBML is vaak sprake van grensoverschrijdende constructies, waardoor samengewerkt moet worden met diverse instanties in het buitenland. Dit brengt extra uitdagingen met zich mee. Zo heeft TBML niet in alle landen dezelfde aandacht als in Nederland. Daarnaast is het in Nederland mogelijk om tot een succesvolle veroordeling voor witwassen te komen zonder dat daarvoor het gronddelict, zoals fraude of drugshandel, bewezen is. Dit is niet in alle landen zo, waardoor sommige landen niet (kunnen) meewerken aan internationale rechtshulpverzoeken. Daarnaast speelt internationale gegevensuitwisseling een rol. Nederland heeft niet met alle landen een verdrag gesloten dat gegevensuitwisseling mogelijk maakt. Politieke aspecten, zoals het waarborgen van mensenrechten, zijn hierbij belangrijke afwegingen. Overigens wordt op internationaal niveau al wel samengewerkt. Zo hebben TBML-experts van overheidsorganisaties wereldwijd zich al enkele jaren verenigd door ieder kwartaal (digitaal) samen te komen. Deelnemers zijn onder andere afkomstig van douane, politie, fiscale opsporingsdiensten en FIU's. Tijdens deze meetings worden multilateraal *best practices* gedeeld, actuele ontwikkelingen besproken en samenwerkingen verkend. Tevens wordt via Interpol en Europol bilateraal assistentie verleend bij strafrechtelijke onderzoeken. Daarnaast is Nederland lid van de Joint Chiefs of Global Tasks Enforcement (J5). De J5 is een samenwerkingsverband tussen Amerikaanse, Britse, Australische, Canadese en Nederlandse experts van fiscale- en opsporingsdiensten. Sinds 2018 hebben deze diensten hun samenwerking bij de bestrijding van internationale en grensoverschrijdende fiscale en financieel-economische criminaliteit, inclusief witwassen, geïntensiveerd. De opkomst van nieuwe fraudefenomenen en -technieken wordt gedeeld, net als de beste methoden om daar snel achter te kunnen komen. Recent is TBML ook onderwerp van samenwerking binnen de J5 geworden. Zo werken de Nederlandse Douane, de FIOD en de Britse belastingdienst HMRC (His Majesty's Revenue and Customs) samen aan een sectorverkenning ten aanzien van de handel in plastic afval.

Ontbreken van kennis en informatie

Vraag en aanbod zorgen in veel sectoren voor schommelingen in prijzen. Sectorspecifieke factoren zoals seizoenen, de kwaliteit van producten en slechte oogsten kunnen van invloed zijn op de prijs. Zoeken naar deviaties op basis van prijzen is dus een uitdaging. Kennis omtrent marktconforme prijzen is daarbij essentieel. De Douane speelt een rol bij het verifiëren van douaneaangiften, waarin de douanewaarde wordt aangegeven. De douanewaarde vormt de basis voor het heffen van invoerrechten en andere belastingen. Voor de Douane is het soms lastig te detecteren of de opgegeven douanewaarde overeenkomt met de werkelijke waarde, waardoor onder- of overfacturering mogelijk is.

Daarnaast zien financiële instellingen slechts een (summiere) transactieschrijving, waardoor ook voor hen onder- of overfacturering lastig te detecteren is. Tevens beschikken zij niet over facturen en/of informatie over de goederenstroom. Deze stukken opvragen is wel mogelijk op het moment dat vragen gesteld worden over een transactie.

Om ongebruikelijkheden beter te kunnen signaleren, is sector kennis van groot belang. Mede hierdoor is het AMLC in 2023 een samenwerking gestart met de Douane. Samen met bedrijven uit verschillende sectoren, betrokken toezichthouders en experts wordt een aantal sectoren per jaar onderzocht. Sector kennis is niet alleen van belang bij het zoeken naar signalen, maar eveneens om mogelijke misstanden of transacties op een juiste wijze te kunnen inschatten. Zo heeft het AMLC samen met de Douane in 2023 de handel in groentezaden, vlees en semiconductoren onderzocht. Al deze goederen lenen zich in theorie voor TBML, omdat er erg grote kwaliteitsverschillen en prijsverschillen in de productcategorieën bestaan. Zo kan een kilo tomatenzaad een paar euro kosten, maar een hoge kwaliteit brengt per kilo meer op dan een kilo goud. Dit soort kennis kan goed van pas komen bij het op waarde schatten van signalen. Tevens wordt per sector waar onderzoek naar wordt gedaan, bekeken welke barrières eventueel kunnen worden opgeworpen om de sectoren weerbaarder te maken.

Indicatoren zijn niet direct toepasbaar op data

Een van de taken van de FATF is het beschrijven van kenmerken die op basis van ervaring duiden op witwassen. Dergelijke indicatoren worden gedeeld met publieke en private partijen om hen te ondersteunen bij het detecteren van TBML. In december 2020 is het meest recente FATF-rapport over TBML verschenen. Kort daarop volgde een gezamenlijke publicatie van de FATF en de Egmont Group die ziet op indicatoren voor TBML, onderverdeeld in vier categorieën: bedrijfsstructuur, bedrijfsactiviteit, handelsdocumenten en transactieverloop (FATF & Egmont Group 2020). In de praktijk is het uitdagend deze indicatoren te gebruiken, aangezien ze relatief abstract en algemeen zijn geformuleerd en veelal geoperationaliseerd dienen te worden. Voorbeelden van deze indicatoren zijn 'een onlogische route' en 'een omzet die niet in verhouding staat tot het aantal werknemers'. Deze zijn niet direct toepasbaar op beschikbare data en daardoor lastig bruikbaar om signalen mee te detecteren.

Waar kijken we naar?

TBML-constructies kunnen ingewikkeld en internationaal zijn. We zien vaak een klein stukje van de hele puzzel. Daarnaast komen TBML-constructies voor in structuren waarbij ook sprake is van bijvoorbeeld ondergronds bankieren of corruptie. Dit heeft tot gevolg dat binnen de opsporing niet altijd wordt onderkend dat er (ook) sprake is van deze vorm van witwassen. Indicatoren voor TBML kennen daarnaast veel overlap met indicatoren voor btw-carrousel fraude. Dit is een vorm van fraude waarbij bedrijven binnen de Europese Unie goederen of diensten verkopen zonder de btw af te dragen. Ook hierbij wordt gebruik gemaakt van internationale constructies, maar vrijwel alleen binnen de Europese Unie. Ook zijn derdengeld-betalingen kenmerkend voor btw-carrousel fraude. Hierdoor kan het zijn dat opsporingsonderzoeken die eigenlijk witwasonderzoeken zijn, worden afgedaan als fiscale fraudezaken. Het gevolg hiervan is dat de opgedane kennis omtrent TBML niet vastgelegd wordt.

Voorstellen tot een verbeterde aanpak van TBML in Nederland

Uitwisselen van data tussen Douane en FIOD

Zoals eerder gesteld in het artikel is voor een succesvolle aanpak van TBML een drietal bronnen essentieel: transactiedata, im- en exportgegevens en facturen. De uitwisseling van data wordt ook als aanbeveling door Global Financial Integrity gedaan (GFI 2023). Het zou een bijdrage kunnen leveren aan een eerdere detectie van TBML-constructies. De FIOD heeft door zijn hoedanigheid als opsporingsinstantie de beschikking over verdachte transacties die vanuit de FIU-NL worden doorgemeld. Op dit moment is het juridisch niet mogelijk om in de voorfase van witwasonderzoeken data van de Douane te gebruiken. Wel wordt er gewerkt aan een wetsvoorstel waarmee dit eenvoudiger zou worden (wetsvoorstel Gegevensverstrekking Douane⁷). Het gebruik van dergelijke data zou zeer helpend zijn omdat juist met deze data meer inzicht kan worden verkregen in afwijkende handelsstromen. Verdachte transacties zouden daarmee beter op waarde kunnen worden geschat. Hierdoor zou er meer gericht onderzoek naar TBML kunnen worden gedaan. Tegelijkertijd brengt het verkrijgen van grote(re) hoeveelheden data ook verantwoordelijkheden met zich mee ten aanzien van het waarborgen van privacy van burgers en bedrijven. In een evaluatie van een eventuele uitbreiding van de mogelijkheid tot informatie-uitwisseling zou kunnen worden bezien of de uitbreiding van gegevensdeling op de juiste manier wordt ingezet, en of deze daadwerkelijk informatie oplevert om ondermijnende criminaliteit te kunnen bestrijden.

Beter monitoren van handelsdata

Dagelijks gaan duizenden containers Nederland in of uit via de Rotterdamse haven. Op dit moment beschikt de Douane niet over een systeem waarmee internationale im- en exportgegevens met elkaar worden vergeleken. Wanneer een container van land A naar land B gaat, zouden beide landen bijvoorbeeld het gewicht van de container moeten invoeren en zouden deze gegevens met elkaar vergeleken moeten worden. Deze matching wordt echter niet uitgevoerd, waardoor over-

⁷ Wetsvoorstel gegevensverstrekking douane voor uitvoering politie- of toezichtstaken, <https://wetgevingskalender.overheid.nl/Regeling/WGK026212>.

en onderverschepping en *ghost shipment* lastig te detecteren zijn. Een mogelijke oplossing zou een wereldwijd systeem zijn waarbij diverse im- en exportgegevens met elkaar worden gematcht, zodat eventuele afwijkingen eerder kunnen worden gedetecteerd.

Een voorbeeld van een programma waarmee dit beter te detecteren is, is het Trade Transparency Program van het Department of Homeland Security (United States Department of State 2015, p. 7, 11). De Verenigde Staten hebben een overeenkomst met landen zoals Argentinië, Brazilië, Colombia, Ecuador, Guatemala, Mexico, Panama en Paraguay. Onderling worden data uitgewisseld, zoals het gewicht en specificaties over de vracht. Kritiek op dit programma is er ook. Zo oordeelde de Amerikaanse Rekenkamer al eens dat een heldere strategie ten aanzien van de Trade Transparency Units (TTU) ontbreekt. Ook zou de effectiviteit onvoldoende in kaart worden gebracht. Het zou een welkome aanvulling zijn als hierover binnen de Europese Unie overeenstemming kan worden bereikt en een vergelijkbaar programma wordt opgericht met een duidelijke doelstelling, rekening houdend met vereisten als effectiviteit en doelmatigheid.

Oordeel witwasrisico's in jaarrekeningen

Zoals eerder besproken zijn er weinig partijen die zowel de transactie-data en handelsdata als de financiële gegevens tot hun beschikking hebben. Accountants hebben echter wel de beschikking over bankrekeningen en administratie van hun cliënten. Hierdoor zijn zij in de unieke gelegenheid om relatief eenvoudig het gebruik van derdenbetalingen te signaleren en mogelijke ongebruikelijkheden te melden bij de FIU-NL. Tevens kunnen zij vanuit hun controlerende taak cliënten waarschuwen voor de risico's ten aanzien van derdenbetalingen. Op dit moment geldt nog geen verplichting voor accountants om een oordeel te vormen over de witwasrisico's ten aanzien van het bedrijf waarvan zij de cijfers controleren. Hierbij moet worden opgemerkt dat accountants steeds meer worden aangemoedigd om door een fraudebril te kijken. Een voorbeeld hiervan is de zogenaamde Handreiking 1153 van de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (op moment van schrijven nog in consultatie), met daarin nadere duiding en praktijkvoorbeelden ter aanvulling van de kennis van de controle-

rend accountants op relevante issues in relatie tot het fraudethema.⁸ Een antiwitwas-rapportage kan naast de reeds verplichte ESG-rapportage (Environment, Social en Governance) een aanvullende barrière vormen bij de bestrijding van TBML in Nederland.

Conclusie

In deze bijdrage is ingegaan op het fenomeen TBML. Deze vorm van witwassen kent diverse verschijningsvormen en is lastig te detecteren. Zo is TBML mogelijk met vrijwel alle goederen. Nederland is als handelsland vatbaar voor TBML. Het bestrijden van TBML-constructies wordt echter bemoeilijkt doordat de benodigde informatie bij diverse partijen ligt. Door juridische belemmeringen is deze informatie niet zomaar samen te brengen. Tevens wordt door het gebruik van derden-betalingen handelsverkeer minder inzichtelijk. De FATF heeft meermaals risico-indicatoren opgesteld, maar deze zijn niet direct toepasbaar op de dataposities van de Douane en/of de FIOD. Het in de voorfase van strafrechtelijke onderzoeken uitwisselen van data tussen de Douane en de FIOD kan helpen bij een eerdere detectie van TBML. Tevens kan het beter monitoren van alle handelsdata binnen de Europese Unie hier een bijdrage aan leveren. Ook kan een oordeel van de accountant in jaarrekeningen ten aanzien van witwasrisico's hieraan bijdragen. Vooruitlopend op eventuele wetswijzigingen zijn er binnen de FIOD reeds diverse initiatieven om de aanpak te verbeteren. Zo wordt samengewerkt met de Douane en met buitenlandse opsporingsdiensten.

⁸ Zie www.nba.nl/wet--en-regelgeving/consultaties-en-projecten/2024/consultatie-handreiking-1153-frauderisicoanalyse/.

Literatuur

FATF 2006

FATF (Financial Action Task Force), *Trade based money laundering*, 2006, www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/Trade%20Based%20Money%20Laundering.pdf.coredownload.pdf.

FATF & Egmont Group 2020

FATF (Financial Action Task Force) & Egmont Group, *Trade-based money laundering: trends and developments*, 2020, <https://www.fatf-gafi.org/content/fatf-gafi/en/publications/Methodsandtrends/Trade-based-money-laundering-trends-and-developments.html>.

FEC 2021

FEC (Financieel Expertise Centrum), *Project TBML-Automotive. Toelichting, resultaten, conclusies en maatregelen*, 2021, www.fec-partners.nl/media/uwblsl2/tbml-automotive-presentatie-resultaten.pdf.

GFI 2023

GFI (Global Financial Integrity), 'Trade-based money laundering: a global challenge', 2023, <https://gfintegrity.org/report/trade-based-money-laundering-a-global-challenge/>.

Landelijke Eenheid Politie 2021

Landelijke Eenheid Politie, *De narcostand van Nederland. Fenomeenbeeld drugs*, Afdeling Analyse en Onderzoek, Dienst Landelijke Informatieorganisatie, Landelijke Eenheid 2021.

Saenz & Lewer 2022

M. Saenz & J.J. Lewer, 'Estimates of trade based money laundering within the European Union', *Applied Economics* (55) 2022, afl. 1, p. 1-13.

Tops e.a. 2018

P. Tops, J. van Valkenhoef, E. van der Torre & L. van Spijk, *Waar een klein land groot in kan zijn. Nederland en synthetische drugs in de afgelopen 50 jaar*, Den Haag: Boom criminologie 2018.

United States Department of State 2015

United States Department of State, *Money laundering and financial crimes*, 2015 (International Narcotics Control Strategy Report Volume II), Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs 2015, <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/239561.pdf>.

Van der Veen & Heuts 2024

H.C.J. van der Veen & L.F. Heuts, *National Risk Assessment Wiltwassen 2023* (Cahier 2024-1), Den Haag: WODC 2024.